Facebook
& Afghans

ABSTRACT

آیا د مخ
کتاب
(فیسبوک) له
عجایبو او
ضررونو خبر
یاست ؟

۱۴۰۰هـ

فیسبوک او افغانان

ژباړن او لیکوال: سمیع الله "پام"

N Qaeed

منته او کور ودانی!

ځانګړې زياتې مننې کووم له اديب صيب صديق الله "وياړ" او ټولنپوه سيف الرحمن "ګيله من" چې د کتاب په ترتيب او سموونه کې يې راسره خپلې هلې ځلې وکړې،مينه او مننې.

ډالۍ

ټولو لوستونکو او په خاصه توګه د مخ کتاب (فيسبوک) کاروونکو ته !

ALL READERES & SPECIALY FACEBOOK USERS

فهرست

پیلیزه.. 1

لومړی فصل..3

فیسبوک.. 3

د فیسبوک کارونکي مختلې پوښتني او شرایط:.. 3

د فیسبوک (دمخ کتاب) تاریخچه له ۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۲۰................................ 4

دوهم فصل..7

انټرنیټ/ فیسبوک په افغانستان کې:.. 7

په افغانستان کې د میرمنو لاسرسی فیسبوک ته:.................................... **Error! Bookmark not defined.**

د فیسبوک منفي او مثبت اړخونه:.. 10

☜ د فیسبوک ګټي.. 11

☜ د فیسبوک زیانونه۱.. 12

په فیسبوک کې څنګه ښه نقد کولی شو!.. 14

د خوښیو شویو لیکنو په اړه د کټونکی مسولیت.. 16

د فیسبوک(مخ کتاب) تاوان۲.. 16

فیسبوک او اخیرت:.. 18

دریم فصل..20

عمومي مالومات.. 20

د ټیکنالوجیکي توکو ځیني ستري کمپنۍ په یوه دقیقه کې څومره ګټه کوې؟................ 24

د تولنیزو رسنیو سایټونو،شبکو او ویبلاګونو ته لنډه کتنه: 27
❖ د فیسبوک جالبي 29
فیسبوک په چین کې: 30
Facebook user and demographics statistics: 31
د کتاب په اړه 35
دلیکوال لنډه پیژندنه.. 37
ماخذونه.. 40

پیلیزه

د هر کار لومړۍ تجربه ښایی له تیروتنو خالي نه وي،خو همدا تیروتنې دي چې وروسته د بریالیتوبونو په توګه رابرسیره کېږي. د یو مشهور امریکایي لیکوال کتاب خپرندوې بنسټ له دي کبله نه چاپ کاوه،چې ښایي لوستونکي په ونلري. لیکوال چې په خپل نفس باور درلود او له لیکوالۍ سره یی مینه لرله خپل هوډ له لاسه ورنکړ او خپلې لیکوالۍ ته یي دوام ورکړ. هماغه لیکوال چې خپروندې بنسټ یي له دي کبله کتاب نه چاپ کاوه،چې ښایی لوستونکي به ونلري. په نړیواله کچه دریم هغه لیکوال شو،چې کتابونه یي ډیر پلورل کیدل. نو د (فیسبوک او افغانان) تر نامه لاندې زما لومړۍ کتاب دی کیدایشي تېروتني ولري. په دغه کتاب کې ما کوشش کړی،چې ځوانان د انټرنیت یا فیسبوک سمې کارونې ته وهڅووم. انټرنیټ په اوسني وخت کې د انسانانو په ژوند مهم رول لري،چې له زده کړو نیولي بیا تر اقتصاد، بازار، انلاین تجارت او ګڼو نورو برخو کې کار ترې اخیستل کېږي. انټرنیټ دي منځ ته راتللو لومړنۍ نښې نښانې په ۱۹۵۷م کال کې لټولی شو. دا هغه وخت و چې پخواني شوروي اتحاد خپله فضایي بیړۍ د سپوتنیک (sputnik) په نامه کیهان ته ولیږدوله. په همدې وختونو کې دي امریکا متحد ایالات هم په دي فکر کې شوو. چې څنګه به وکولی شو،چې خپلي فضایې پروژي تر ژورې او دقیقې څارنې لاندې راولي. په ۱۹۶۲م کال کې د امریکا هوایی ځواک یو تن د Baran Paul Rand په نامه دي ته وګماره،که چیرته د امریکا په ښارونو اتومي برید وشي،نو دوي به څنګه د خپلو اتومي توغندیو پروګرام په خپل لاس کې ولرلی شي،تر څو له هره ځایه یی په واک او استعمال کې راوستی شي. Baran Paul Rand له اوږد کار او هلو ځلو وروسته هوایي ځواک ته د یو داسې شبکې یا نیټورک مشوره ورکړه چې په هغه کې ډیر کمپیوټرونه یو دبل سره تړلي وې او مهم مالومات له یو کمپیوټر څخه بل ته په اسانۍ انتقال شي له

همدې امله يي په لومړي سر کې د ARPA (Advanced agency project research) ايجنسي په جوړولو پيل وکړ. په ۱۹۶۹م کال کې د ARPA داسي يو شبکيز سيستم جوړ کړ،چې يوازې ځلور کمپيوټرونه په کې له يو بل سره تړلي وو او د همدې ايجنسۍ سره د تړاو له امله يې د ARPANET په نامه ونوموله. په ۱۹۷۲م کال کې د BBN په نوم يوې ادارې چې د ARPANET ټيکه ورسره وه. يو تن کارکونکې Ray Tomlinson لومړنی E-mail پروګرام جوړ کړ. د وخت په تيريدو ARAP نوم په DRAPA (Defense Advanced Research Project Agency) بدل کړای شو. په ۱۹۷۴م کال کې د همدغې ډلې لخوا دې نيټورک سيستم ته د INTERNET توری استعمال شو. نور مو وخت نه نيسم د کتاب لوستلو ته مو رابولم،له دې سره په ځنګ کې بايد ووايم چې دا زما لومړنۍ هڅه ده، له تېروتنو به خالي نه وي،نو زه هم مخکې له تاسو درنو لوستونکو ښښنه غواړم.س-پام توتاخيل.

لومړی فصل

فیسبوک

فیسبوک: څنګه یی چې له نومه ښکارې Face مخ او Book کتاب یوه ټولنیزه شبکه ده،چې هر څوک بغیر له کوم قید او شرط نظریات پکې شریکولی شي. فیسبوک یوه نړیواله ټولنیزه شبکه ده چې راجستر شویو کاروونکو ته اجازه ورکوي تر څو د خپلې خوښې پروفایلونه رامینځته کړي، عکسونه او ویډیو ګاني پورته کړې، پیغامونه واستوي او دملګرو،کورنۍ او همکارانو سره اړیکه وساتي... دا چې افغانستان ته په اوسنیو وختونو کې راغلی ده خو په ډیره کمه موده کې یی له حده زیات مینوال پیدا کړل او مشغول یی وساتل.

Facebook is a famous media in social media. People use it for different purposes, where users can post comments, share photographs, and post links to news or other interesting content on the web, chat live, and watch short-form video. Shared content can be made publicly accessible, or it can be shared only among a select group of friends or family, or with a single person.

د فیسبوک کارونکي مختنی پوښتني او شرایط:

کله چې د فیسبوک پیژنیال یا ایدي جوړوئ او پرانیزیی ی نو لومړی له خپل ځان دغه پوښتني وکړئ.! آیا فیسبوک په څه نیت او مقصد جوړوئ او کاروئ؟ ۲- آیا فیسبوک به د یو مسلمان په صفت ددین اسلام او شریعت په اصولو برابر استعمال کړئ؟ ۳- آیا فیسبوک خو د خپل ځان او یا مسلمان په ضرر نه کاروئ؟ ۴- آیا دفیسبوک په کتلو خو خپل قیمتي وخت نه ضایع کوئ؟ ۵- آیا پر دې رسنۍ خو به فحشا،بد اخلاقي بی حیایی نه خپروئ؟ ۶- آیا فیسبوک کې خو د عامو ښځو او یا د مسلمانو خویندو تصویرونه نه

پورته کوئ؟ ۸- آیا فیسبوک کې خو لوڅ بی حجابه،بی شرمه،بی حیا او ناروا عکسونه ویدیوګاني نه ګورئ؟ ۹- آیا پر فیسبوک خو غیرې اسلامي او اخلاقي پوسټونه،لایکونه او کمینټونه نه کوئ؟ ۱۰- آیا فیسبوک کې خو د مسلمان په صفت د اسلام مبارک دین او اساساتو توهین او سپکاوی نه کوئ؟ ۱۱- آیا د دی رسنی پر صحیح استعمال د ځان باور لرئ؟ ۱۲- آیا د فیسبوک په کتلو خو لمونځ نه پریږدئ؟ ۱۳- آیا فیسبوک خو د اسلام پر ضد او کفر په ګټه نه استعمالوئ؟ ۱۴- آیا فیسبوک خو د کرکي،نفرت او د خلکو تر منځ د جنګ او فساد زریعه نه جوړئ؟ نو اوس که کوم مسلمان ورور تر نن ورځي پورې فیسبوک او انټرنیټ ناسم استعمالوې،نو رادی شی سرله نن ورځي دی الله (ج) ته توبه کړي او دخپل عبث وخت او ګناهونو عفوه دي وغواړي له دی سره دی په ځنګ کې د خپل پیژنیال یا فیسبوک څخه چټلیات پاک یا ډیلیټ کړي که چیرې دا کار اونه کړئ ممکن ستاسو ددنیا اخرت د ورانولو سبب شي لکه څنګه چې د عمر (رض) وینا ده؛- تاسو له خپل ځان سره حساب وکړئ مخکې له دی چې د قیامت په ورځ حساب درسره وشئ.!

د فیسبوک (دمخ کتاب) تاریخچه له ۲۰۰۳ څخه تر ۲۰۲۰:

فیسبوک په کال ۲۰۰۳ کې د فاسیمش په نامه د یوی لوبی په څیر ژوند پیل کړ،چې د مارک زیکربرګ او د هغه ملګرې ایډوارد سورین لخوا جوړه شوې وه. دوې دواړو د امریکا په هارډ ورډ پوهنتون کې زده کړې کولي. فاسیمش یوه داسي لوبه وه چې ترسره کوونکو ته به یی دوه عکسونه وړاندی کیدل او د دوي ترمنځ به په عکس باندې مختلف ډوله نظرونه ورکول. نو یو کال وروسته (۲۰۰۴) د فبروری په څلورمه د نولس کلن مارک زیکربرګ دلیلي له خونی فیسبوک اوسنی ډوله شکل وموند او د هغه مقبولیت په چټکی سره وده وکړه .....په همدي کال د مارچ په لومړی نیټه د ستانفورډ،کولمبیا او ییل پوهنتونونو زده کوونکو ته اجازه ورکړل شوه تر څو دفیسبوک په سایټ کې ګډون وکړي او هر چا په اسانی نشول کولی چې فیسبوک ته لاسرسی ولري ځکه په لومړي دور کې فیسبوک دیو سایټ په شکل په انټرنیټ (دنړی په جال) کې کارول کیده چې مشریی زیکربرګ کوله.

په همدې کال دجون په اوله دا شرکت دامریکا کلیفورنیا ایالت ته ځي او هلته په فعالیت پیل کوي او د ډسمبر په اوله په همدې یو سایټ کې یو میلیون فعال کاروونکي پیدا کوي. په کال ۲۰۰۵ د سیپټمبر په لومړۍ دعالی لیسو زده کوونکو ته اجازه ورکول کیږی تر څو فیسبوک سره یو ځای شي نو له همدی وجي د ډسمبر په اوله د سایت کاروونکي شپږ میلیونه ته رسیږي. او په کال ۲۰۰۶ د سیپټمبر ۲۸ مه فیسبوک د هر چا د ثبت اجازه ورکوي. همدارنګه په کال ۲۰۰۷ د مارچ په ۲۸ مه په مارک زیکربرګ تور پوري کیږې چې ده د فیسبوک دجوړولو لپاره د خپل همصنفی ایډوارډ څخه مفکوره غلا کړي! نو فدرال محکمه ددي معاملی د حل لپاره له دواړو لوریو څخه د ۶۵ میلیونه ډالرو په اخیستو دحل موافقه کوې. په کال ۲۰۰۸ د فبروری په نهمه فیسبوک د تنۍ یا پروګرام(App) په توګه معرفي شو. تر څو هر وګړی وکولای شی فیسبوک خلاص او وکاروي. نو اوس د نړۍ زیاتره وګړي د فسیبوک Application یا پروګرام په نصب سره اسانه د مخ کتاب کارولي شي. د پی سی(pc) نړیوالی مجلي په وینا،د جون په لومړۍ ۲۰۰۹ کال فیسبوک په متحده ایالاتو کې دټولنیزو شبکو په شمیر کې راغي،ځکه دامریکا دخلکو تقاضا دا وه چې فیسبوک باید په چټکو ټولنیزو شبکو کې شمار شي. په کال ۲۰۱۰ د اکتوبر په اوله دفیسبوک په پرده فلم خپور شو،یعنی په فیسبوک کې دویډیو خپرولو تنۍ اضافه شوه. په کال ۲۰۱۱ کې هم نورو کلنو ته ورته په فیسبوک کې نوې زیاتوني راغلي تر څو خلک مشغول وساتي. ۲۰۱۲ د اپریل نهمه هم د نوښتونو خالي نووه،پدي کال فیسبوک اعلان وکړ چې د انځور اخیستلو ساحه یی پیرلي،یاده ساحه یی د انسټاګرام په نامه یاده کړه، پدي ساحه یا کاریال کې کاروونکي وګړي کولی شی خپل خاص تصویرونه په ښه او غوره کیفیت خپاره کړي. په همدي کال د اکتوبر په څلورمه فیسبوک میاشتني فعاله کاروونکو شمیر یو میلیارد ته رسیږي. په کال ۲۰۱۳ کې لیسکر اډوارډ سنوډن د NSA پرایزم پروګرام په اړه اسناد خپروي،سنوډن ادعا کوی چې NSA دفیسبوک او نورو انټرنیټی شرکتونو

کاروونکو څارنه کوي. خو زیکربرګ بیا له یادي ادعا څخه انکار کوی چې دوي به همکاري ورسره کړې وي. همدارنګه په ۲۰۱۴ د فبروري اوله فیسبوک اعلان وکړ چې د ګرځنده پیغام رسوني لپاره یی وټساپ په ۱۹ میلیارده ډالرو پیرودنه وکړه،نو تر همدي کاله فیسبوک شرکت دوه پروګرامونه یا Apps وپیرل لومړۍ انسټاګرام او دوهم وټساپ چې اوس هم دواړه کاریالونه دفیسبوک برخي ګڼل کیږي. په همدې کال د جون په ولسمه څیړنو وموندله هر هغه څوک چې منفی فکر ولری نو لږ څه منفی پوسټونه به تولید کړي،نو هغه خلک چې منفی منځپانګه لري هغه یی په منفی ګروپ کې شامل کړل،او هغه څوک چې مثبت فکر لری هغوي په مثبت کې شامل شول، له دي وروسته دفیسبوک شرکت وکولی شول چې دمنفی او مثبت فکر لرونکي په اسانه سره وپیژني. په ۲۰۱۵ د اګسټ په ۲۴ مه فیسبوک یو داسي پړاو ته ورسید کوم چې یو میلیارد کاروونکي په یوه ورځ کې ټولنیزې شبکي ته ننوتل،نو دا د فیسبوک شرکت لپاره ډیر د پرمختګ کال و. په همدی کال د فبروری په ۲۴ مه فیسبوک د خندا،واو،مینی او ناراض غبرګون بکسونه ور اضافه کړه تر څو خلک یی د پوسټونو په ځواب کې خلک کلیک وکړي. همدارنګه په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کلنو کې هم د فیسبوک کاروونکو په شمیر کې د پام وړ زیاتوالی راغلی. او په ۲۰۱۸ د جون په ۳۰ مه دنړۍ په کچه فیسبوک ۲،۲۳ میلیارده میاشتني فعال کاروونکي درلودل،همدارنګه شرکت اټکل کوي چې هره ورځ ۱،۴۷ میلیارده فعاله کاروونکي لرې. په کال ۲۰۱۹ کې د پراخي نړۍ څخه فیسبوک ۲،۳۸ فعال میاشني کاروونکي درلودل (MAUs) او د یاد کال په پرتله ۲۰۲۰ کې فیسبوک ۲،۷۴ بیلیونه فعال میاشتني کاروونکي جوړ کړه او له دی سره یی ورځ تر بلې زیاتوالی موند... مخکې له دی چې دفیسبوک راتګ په افغانستان کې وځیږو،نو ښه به دا وی چې ووایو ټولنیزو رسنیو ته په افغانستان کې کله اجازه ورکړل شوه. افغانستان لږ تر لږه له پرمختیایی هیوادونو څخه دی،حال دا چې دلسیزو جګړو او د بهرنۍ پانګوالی نشتوالی هم لیدل کیږي. د افغانستان د اساسی قانوني له مخې دبیان ازادی د امتیاز وړ ده،او هر افغان حق لري چې د قانون له حکمونو

سره سم د دولتي مقاماتو پرته موضوعات چاپ او خپاره کړي. په هر صورت د قانون نور حدود واضح دي! د اساسی قانون له مخې هیڅ قانون د اسلام سپیڅلی دین د عقیدې او احکامو مخالف نه وي. د ډلیزو رسنیو قانون ددی اصولو لپاره د خورا پیاوړي اطاعت لپاره په چټکی سره پاملرنه کیږي. د رسنیو قانون په افغانستان کې په کال۱۳۸۳ د قوس ۲۸ مه د ولسمشر حامد کرزی لخوا تصویب شو،چې د ملې مقننه قوی تاسیس د مخه په ځلورو پراخو محتویاتو کټګوریو باندې بندیز ولګوه:۱ د اسلام او نورو دینونو په ضد خبر نه خپرول،د افرادو په اړه بد مرغه یا سپکاوی مواد نه خپرول،د افغانستان د اساسی قانون او جزا قانون سره مخالف دي. نو له کله راهیسی چې په افغانستان کې تلویزینونو،راډیوګانو او نورو ټولنیزو شبکو ته اجازه ورکړل شوه،د هیواد په کلتور د افرادو او قبیلو تر منځ تاو تریخوالی مخ پر زیاتیدو ده،او لدی سره په ځنګ کې مثبت سهولتونه هم راغلي تر څو خلک په اسانی دهیواد له حلاتو خبر شي.

دوهم فصل

انټرنیټ/ فیسبوک په افغانستان کې:

مخکې له دی چې اصلي موضوع ته لاړ شو مهمه ده چې ټولنیزه رسنی (social media)وپیژنو. تعریف؛ د لغوي پلوه social په معنا د ټولنیز چې د society یا ټولني ستاینوم دی،یعنی هغه څه چې په ټولنه پوري مربوط وي او Media د Medium جمع حالت دی چې منځګړیتوب معنا لري.نو په ټوله کې ټولنیزه رسنی هغه وسیله ده چې مالومات او اطلاعات د یو فرد یا ټولني څخه نورو افرادو یا ډلو ته رسوي رسنی

يا سوشيل ميډيا بلل کېږي،چې راډيو،تلويزيون،اخبار،مجلو،کتابونو او انټرنيټ لپاره کارول کېږي. انټرنيټ په افغانستان کې: د لومړی ځل لپاره انټرنيټ په افغانستان کې د پخوانی ولسمشر حامد کرزی دفتر لخوا په ۲۰۰۲ کال کې په کار پيل وکړ. مخکې له دی په انټرنيټو شبکو بنديز وو ځکه د طالبانو حکومت پدې باورې و چې له دی لاري غيري قانوني او اسلامي ضد مواد خپروې. وروسته د کرزی له دفتر څخه انټرنيټ د کابل پوليټيکل پوهنتون ته د کاروني اجازه ورکړل شوه. او په کال ۲۰۰۳ تر هوايی ډګر پوري ورسيد چې پدې وخت کې افغانستان د پنځو فعالو خدماتي شبکو څښتن شو. د يو څو کلنو په تيريدو وروسته فيسبوک په افغانستان کې په فعاليت پيل وکړ،داسی اټکل کيږي چې فيسبوک په ۲۰۰۶ کې په کار پيل وکړ،په لومړيو کې خاصو وګړو فيسبوک ته لاسرسی درلود،خو په چټکی سره يی کاروونکو وده وکړه. اوسنی حکومت هم انټرنيټ د هيواد لپاره د ودي او پرمختيا يوه مهمه سرچينه ګڼي،پدی باور دي چې ای سی ټی ICT به وکولی شی د زيانمن شويو ډلو فرصتونه رامنځ ته کړي او بازار ته د بيوزله کليوالو لاسرسی ښه کړې. ICT د انټرنيټ د معلوماتو يوه پرمختيايی څانګه ده. او په کال ۲۰۱۲ کې د افغانستان دننه 3G يا چټک انټرنيټی خدمتونه د مخابراتو ټولو لويو شرکتونو لکه اتصالات،ام ټی ان، روشن، سلام او افغان بيسيم فعال کړل تر څو هيوادوال په چټکی لټون وکړي. ټولنيزي رسنی لاهم په افغانستان کې د خپل نفوذ په حالت کې دي، د ټولنيزو رسنيو شته کاروونکي د افغان نفوس نږدي ٪۹ استازيتوب کوې. دوي پخپله فزيکي دی او په فيسبوک تمرکز کوې، کاروونکي يی په لويه کچه ځوان ښاری او تحصيل شوي دي. په افغانستان کې د انټرنيټ لاسرسی او کارول تقريباً ٪۱۲ نفوس ته رسيږي،نو د ټولنيزو رسنيو اساسی خنډ لا تر اوسه پاتي دی. د پورته نيټی او شميري له مخی ٪۹۵ کاروونکي د فيسبوک ايډی يا پيژنيال لري. ټولنيزي رسنی د لومړنی شخصی شبکي پراختيا او د معلوماتو لاسته راوړلو دويمه سرچينه ده.

فیسبوک ته د افغان میرمنو لاسرسی:

☜ سمیرا حمیدی لومړنۍ افغان میرمنه

وه چې په کال ۲۰۰۹ کې یې د فیسبوک شخصی اکاونټ جوړ کړ،چې پدی سره د افغان میرمنو لومړۍ د بی حجابۍ قدم په ټولنیزه رسنۍ کیښودل شو. سمیرا وایی دا ډیر ستونزمن کار و چې افغان میرمني دې په فیسبوک کې ګډون وکړي،زیاته یی کړه چې زه د ۳۵ افغان میرمنو د حقونو کمپاینونو لپاره د سلاکاری په توګه کار کووم.اوس نو زیات شمیر ښځې بی له کومی وجی په فیسبوک کې په ازاد او سپین سترګۍ ډول فعالیت کوي! نو موږ افغان لیکوالان له افغان ښځو غواړو چې نور د غرب په چټلو دسیسو مه غولیږی او خپل ځانونه مو له دی پلیتو آلو خوندی وساتي تر څو راتلونکی کې درته خنډ جوړ نشی. دا فکر مو له ذهنه اوباسي چې ولی نوري میرمني له دی پدیدو څخه برخمني دی،دوي اصلاً غولول شوی دي تر څو تاسی وغولوي. ټول کفري هیوادونه د امریکا په مشرۍ چې په افغانستان کې میشت دي،غواړې هغه مسلمانی افغان میرمني چې په کلیو او بانډو کې ژوند کوې د ټولنیزی رسنۍ(فیسبوک،ټویټر،یوټیوب) له لارې تر نورې کفری او اسلامی نړۍ پوری ددوي بی حجابی او عکسونه ورسوي. لکه څرنګه چې امریکا ځانګړې فیسبوک پاڼي یا ګروپونه جوړ کړي چې ددی لاری دوي غواړی افغان یا د نورو اسلامی هیوادونو میرمنې بازارونو ته رامایلي کړې.! د مثال په ډول USA for Iran USA for Afg women USA Embassey in Kabul پدغو فیسبوک پاڼو کې چلوونکي د ایران او افغانستان د ښځو پر ضد نشرات کوې!یعنی که چیرته په پورتنیو هیوادونو کې کومه ښځه د سر پرونی ایسته کړي نو دوي که د هری لاری څخه وی ددی میرمنی عکس را اخلی او پوسټ کوي یی تر څو نوري میرمنې دیته وهڅوی چې خپل اسلامی او افغانی کلتور له سره لرې کړې. نو ښه به دا وی چې افغان میرمني له فیسبوک،ټویټر او یوټیوب څخه ځانونه لری وساتي!ځکه فیسبوک زموږ په لاس کې نده او په ډیری اسانی د

فیسبوک کمپنۍ او کفار کولی شی ستاسو شخصی معلومات په نورو انټرنیټی سایټونو کې نشر کړي.

د فیسبوک منفي او مثبت اړخونه:

اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کاروونکي پدی پوه شول چې فیسبوک کې بغیر اختیاري هم لوڅ او بربنډ عکسونه،ویډیوی او عامه فحشا لیدلی شي؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کارونکي نارینه او ښځینه \په دی پوه شول چې د ځینو مسلمانو ښځو مکمله حیا او دځینو مسلمانو نارینوو مکمل اخلاق او غیرت له منځه ولاړل؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کارونکي پدې پوه شول چې فیسبوک دګټي سره سره فکرې او دماغي ناروغي هم رامنځته کوې؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کارونکي پدې پوه شول چې فیسبوک کارونه مو ځانی زیان سره سره اقتصادی زیان هم مجبور کوي؟! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کارونکي پدې پوه شول چې مسلمانان په ۱۰۰٪ کې ۷۰٪ اختیاری فیسبوک په غلطه طریقه استعمالوې او ۱۰٪ یی بغیر اختیاري په غلطه استعمالوې او ۱۰٪ یی د ډیر ځان کنټرولولو سره سره فیسبوک ددعوت او اصلاح په صورت استعمالوې او ۱۰٪ یی د تجارت یا بل ضرورت لپاره استعمالوې.! اوس خو نو ټول مسلمان فیسبوک کارونکي پدې پوه شول چې په بهرنیو هیوادو باالخصوص امریکا کې امریکایان فیسبوک په ۲۴ ساعته کې یونیم ساعت استعمالوې؟! نو محترمو لوستونکو! پدې هم پوه شولو چې فیسبوک د ګټي د تر لاسه کولو سره سره زیات تاوانونه هم لرې نو څه کول پکار دي؟! زه وایم راشي لومړۍ ځان اصلاح او ورپسي ماو تا خو په فیسبوک روږدي شوې یو نو کوشش به وکړو چې پر صحیحه طریقه یی لږ څه استعمال کړو، مطلب ګټورې اصلاحي،روغتیایی،معلوماتي،اسلامې او لږ څه تفریحي لیکنې د اصلاح او د الله (ج) د رضا او د ټولنې د خدمت په نیت پکې خپري کړو تر څو نور یی ولولی او عمل پرې وکړي.! که کوم مسلمان ورور یا خور د فیسبوک پر غلط استعمال مو ولید یا خبر شوو، ددي پر ځای چې هغه ته تشویقې څرګندونه(کومنټ) پریږدو یا اصلاحی

کومنټ ورته پرېږدو او بیا به هغه په ښه اخلاقي طریقه وپوهاوو او اصلاح به یی کړو تر څو هغه هم ښکلي نشرات ولري. وما علیانا الاالبلغ المبین.

☜ د فیسبوک ګټې (Facebook Benefits) :

نه یوازې دا چې وړیا دی بلکې د خبرو اترو تر ټولو غوره لار ده چې په وسیله یی پیغام لیږل،ویډیوېی زنګ وهل ،د انځورونو او ویډیوګانو پورته کول بی له کوم اضافی لګښت. فیسبوک بی له کوم خنډ او ځند موږ د نړی په ګوټ ګوټ کې له ملګرو او دوستانو سره نښلوي. نن سبا د هر ځای خلک له فیسبوک سره بلد دي، دا بلدتیا موږ ته دا موقع راکوې چې د نورو هیوادونو له کلتور رسم او رواج سره بلد او په او په هیواد کې یی مخنیوې وکړو خو البته موږ نه یو توانیدلی چې ددی فکري جګړې مخنیوی وکړو، فیسبوک د هغو ملګرو پیدا کولو او د ملګرتیا د ژوندي ساتلو اسانه او هوسا آله ده،

ـ انسان کې مثبت تغیرات راوستل که په ښه طریقه وکارول شي.

- د ډیرو بیسواده کاروونکو د املا زده کولو سبب شوی دی.

- انلاین تجارت چې یوه ښه او دوه اړیخیزه ګټه ده.

- خلکو ته د باورې سرچینو څخه د خبرونو رسوول.

- د بیان ازادۍ تر ټولو غوره وسیله او وسله.

- د فیسبوک راتګ او او دانټرنیټی شبکو راتګ سره د بیان ازادۍ ټول محدودیتونه له منځه لاړل.

- له لرې هیوادونو څخه د دوستانو او ملګرو سره په کمه بیه اړیکه نیول.

- په کم وخت او کمه بیه د اسنادو او نورو مالوماتو لیږدول.

- په سمه او غره کې د راډيو او تلويزيون په نشتون کې د فيسبوک کارول او هر ډول خبر په تصويرى او شننيز ډول تر لاسه کول. ..له دى پرته نورې ګټې هم لري چې خلک د فيسبوک کاروني پر مهال ترې برخمن کېږي.

☜ د فيسبوک زيانونه (Facebook Abortion) :

فيسبوک هغه وخت زمونږ په زيان تماميږي چې مونږ خپل ارزښتناک وخت ضايع کول غوره کړو،فيسبوک د ځينو خلکو لپاره اعتياد ناروغي ده چې د سيګرټو يا بلى نشي په څير پرې روږدي شوې وي، څېړنو ښودلي چې د فيسبوک پر کاروني روږدي کيدل د الکولو او سيګرټو د عادت او اعتياد څخه هم بد دى،دا ټولينزه رسنۍ ممکن د حسادت سبب شي او دمنفي رقابتونو لپاره زمينه برابره کړي دا هم کيداى چې د افرادو د شخصي ژوند د رازونو،عکسونو او ويډيوګانو د افشاء سبب وګرځي، فيسبوک د مخامخ اړيکو د کمترۍ او د مجازي اړيکو د زياتيدو سبب کېږي. فيسبوک کې جعلي حسابونه(IDs) جوړول ډير اسانه دى چې خلک دغه ډول حسابونه يا ايډياني زياتره د هغو خلکو د ځورولو او رټلو لپاره کاروي چې دوى يى نه خوښوي،په پايله کې رټل شوى خلک خوابدي کيږې تر دى پورې چې ځيني يى ځان وژنه هم کوې هغه که د هرې لارې وې. فيسبوک کې په زياته پيمانه ګروپونه او پاڼې دي چې نورو دينونو او مذاهبو ته پکې خلاف ښکنځلي او مقدساتو ته يى سپکاوى کوي،د نورو قومونو عناناتو او کلتور ته سپک نظر خپروې او خلکو ته يى بد معرفي کوي،لکه په تيرو وختونو کې امريکا، اسرائيلو او نورو کفري هيوادونو د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد(ص) په ضد نشراتى پاڼې او ګروپونه جوړ کړې و چې اسلامى مقدساتو او پيغمبرانو ته به يى پکښى سپکاوې کوه،چې دا ډول کار په نړيواله شبکه کې د خلکو د منلو وړ ندي، له خپلو ادرسونو څخه د دروغو خپرول او خلک په تشويش کې اچول تر څو يى ذهنى تفکر ور خراب کړې. نو هر هغه څوک چې فيسبوک کاروې بايد په اړه يى کافي اندازه مالومات ولري.

فیسبوک ته تل په لاندې اهدافو ننوځي: لومړی خپله څه زده کړي او نورو ته څه ور وښایاست،څه چې حق وي هغه ولیکئ،د حق په ویلو کې د چا پروا مه کوي،د ظالم په مقابل کې له همدي رسنیو څخه غږ پورته کړي، هغه څه ولیکي چې د الله(ج) په حضور کې پرې پښیمانه نه یاست،د حق پلوي وکړي باطل ته چکچي مه وهي یعني لایک او کمینټ د هغوی په خرابو او باطلو څړونو مه کوي، کومې رسنۍ چې دغرب تر تاثیر لاندې دي او یا هم د هغوي مستقیم ملاتړ ورسره وي هیڅکله یی په خبرو او نشراتو باور مه کوي، د مقابل لوري نیوکه واوري او د ښکنځلو پر ځای په سړو مغزو ځواب ورکړي اقلاً ته په قلم د یو شخص نمایندګې کوي، د لایک او کومینټ لپاره هیڅ هم مه لیکه ځکه هیڅ هم په لاس نه درځی، دلادینه خلکو لیکنه مه خوښوي مه خرګندونه پرې کوي په داسی حال چې په څړول شوې موضوع کې پوهه ونه لري ځکه ددي لاري هغه لادینه شخص دیته مایل کیږې چې لادینه او پوچ پوستونه(څړوني) نورې هم وکړي.

د انټرنیټ (نړیوال جال) په اړه د یو عالم خپل زوي ته څو نصیحتونه: ګرانه زویه ټولنیزي شبکې لکه:فیسبوک، ګوګل، ټویټر، یوټیوب او واټساپ دا داسی بحرونه دې چې د خلکو اخلاق ی ډوب کړل! ان ډیر باحیا او با عزته خلک ی په سپکو سپک کړل نو ددې شبکو له افراطي(زیاتي) کاروني څخه ځان وساته،کله دی چې د کارولو اراده وکړه نو بیا د ځان څخه د شاتو مچۍ جوړه کړه،په ګل ګل شیانو ګرځه! له بدو نشراتو، غلطو پاڼو او اړیکو ځان وساته؛ګرانه زویه کله دی چې انټرنیټ کاروه نو ځان څخه مچ مه جوړوه چې په ښو او بدو دواړو ګرځي چې په ځان خبر هم نه وي او مرضونه له ځان سره انتقالوې. ګرانه زویه! انټرنیټ د یو لوی بازار په څیر دی څوک پکې وړیا څه نه خرڅوي خامخا یی بیه غواړي یعنی څوک غواړي چې ستا اخلاق خراب کړې،څوک غواړي چې ستا فکر او نظر خراب کړي،څوک بیا د شهرت تږي دي،خو څوک بر عکس بیا ښه خلک وي چې ستا اصلاح او رغونه غواړي نو د هر چا سره سودا په ښه سوچ او فکر کوه. ګرانه زویه! څه چې خپروې یا نشروې نو له خپرولو ی وړاندې شرعي حیثیت وګوره هسی نه د الله تعالی د قهر سبب

وګرځي. ګرانه زویه: له مستعار(پټ نومي) ایډیانو څخه ځان وساته ځکه دوي پخپلو ځانونو اعتبار نه لري څه به خلک باور ورباندې وکړي له خلکو به پټ شي خو له الله عزوجل به څنګه پټ شي هغه په پټو او ښکاره شیانو باندې پوهه لري. ګرانه زویه: زه په تا ډیر ویریږم هسی نه د انټرنیت بحر دی غرق نکړي او د حرامو او شهواني ویډیوګانو په کتلو روږدی نشئ، که دی حالت ته ورسیدي نو بیا د انټرنیټ نړی څخه داسی وتښته لکه د زمری د حملي له ویري چې خلک تښتي، کنه نو بیا به دی ځای جهنم او الله(ج) ته به شرمنده یی. ګرانه زویه: د شیطان دوه ډیر مضر دامونه دي لومړی غفلت او دوهم شهوت او د انټرنیټ افراطي کارولو پایله په همدې دواړو مرضونو تماميږې نو پوه شه!چې انټرنیټ ستا د خدمت لپاره دي نه د غفلت لپاره نو کوښښ وکوه چې ته انټرنیټ وکاروئ نه دا چې انټرنیټ تا وکاروئ،باید تا اباد کړ ي نه دا چې تا ونړوې،د ځان لپاره ی دلیل جوړ کړه،داسی نه چې ستا په خلاف حجت او دلیل وګرځي،یاالله ته شاهد اوسه چې ما خپل مسولیت اداً کړ.!<u>وما علینا الاالبلغ المبین</u>

په فیسبوک کې څنګه ښه نقد کولی شو!؟ لیکنه عبدالهادی حماد صیب: ممکن یو څوک له ګناه خلاص شی او بل د ازار خلاص شی. درنو ویونکو! په فیسبوک کې حتماً مختلف شیان لیدل کیږې ځیني د کتونکی خوښ وې او ځینی ناخوښ وې،ځیني خوشاله کوونکي وې،ځیني دومره دردونکي وې چې بیخی انسان هیجانی کړي، د هرې لیکنې په لیدلو عکس العمل ندی په کار دي ځکه مقابله ګټل دي ته نه ویل کیږې چې مقابل لوری غوره کړي بلکې مقابله ګټل دی ته ویل کیږې چې ګټه وکړي او ګټه په فکر کولو او مناسبه لاره اختیارولو کې ده. هغه لیکنې چې د کتونکي خوښی نه راځي د هغوي په اړه د هرکس دیني او انساني مسولیت: کومه لیکنه چې ستا خوښه رانغله خامخا کومه خبره شته،یادا چې خبره بیخي غلطه ده او د هغه کس مطلب همدا دی چې دا غلطه خبره نشر کړي یعنی ناسم کس دی،یا دا چې ته سم پرې پوه شوی نه یی تعبیر ی تا غلط اخیستی دی یا ی د ناپوهی په وجه دا خبره کړي،نو اوس ستا دینی

او انساني مسوليت دادی چې لومړی ښه ورته متوجه شئ او ښه ځان پرې پوه کړئ،که پوه نشوئ شخصي پیغام ور واستوئ چې هغه دی په مطلب پوه کړي،که د هغه مطلب صحیح و هغه ته وواېه چې د مقصد الفاظ دی ښه روښانه کړه،که هغه صحیح نکړه نو په تعلیق کې ورته ولیکه چې زما ددغه ورور مطلیب داسی دی،که پوه شوی چې دده مطلب غلط دی خو په ذات کې دی خپله سم دی او د ناپوهی په وجه یی دا کار کړي،نو لومړی دعوت ورته وکړه که پخپله خبره کلک ودریده ستا ورور دی توهین ی مه کوه په تعلیق کې ورته ولیکه یا پر خپله صفحه باندی ولیکه چې دا کس صحیح انسان دی خو د بی علمی په وجه باندی ی غلطه خبره پوسټ یا خپره کړي او که پوه شوی چې پوسټ ی غلط کړي دی او دوی هم غلط کس دی نو د هغه مطلب په ښایسته الفاظو کې پر خپله صفحه یا اکونټ صحیح نشر او یا همداسی چوپ پآتی شه،هیڅ جنګ جګړه مخالفت او مقابله مه کوه ګوندې ستا خبرې یو وخت تاثیر وربانديې وکړي اصلاح شي. تر ټولو بده خبره داده چې د هر چا خبره مازی ستا تر نظر بده راغله یو دم وربانديې ور غوزار شی هغه سپک کړي دا ددیني او انساني شرافت تکیا نده،که څه هم ستا دغه نقد پر هوښیارو خلکو تاثیر نه کوې خو ځیني عام خلک ممکن وربانديې خطا شي،ممکن هغه صحیح خبرکوي خو ته نه برباند پوهیږي، حضرت محمد(ص) د مومن مسلمان یو حق دا ایښي دی چې مسلمان ورور به نه توهینوئ،نه به یی ازاروئ او نه به ی سپکاوی کوئ. تاسو فکر وکړي ضرر رسونکي حیوانات دوه ډوله دي:هغه حیوانات چې د نورو په ضرر کې خپلي ګټې ویني لکه؛لیوه،زمری....او داسی نور چې دوي نورو ته تاوان د خپل نس د موړوالی په خاطر رسوي او که موړ وې بیا په چا کار نلري. دوهم هغه حیوانات چې نورو ته ضرر رسوي ګټه ی هم پکښی نه وې لکه مار او لړم. کوم کسان چې د ضرر جرړي جوړي شوی دي هغوې دي خپل مقام وپیژني هره لیکنه چې وګوري سملاسی دی لیکوال نه بی عزته کوې بلکې د خپلي اصولي طریقي څخه دي خپل مسولیت ادا کړې.

د خوښیو شویو لیکنو په اړه د کتونکې مسولیت: محترم کتونکیه! دا خبره ښه واوره چې هره لیکنه ستا خوښه راغله دا یقیني نده چې هغه به خامخا ښه لیکنه وې بلکې ته خپله خوښه د حق معیار مه جوړوه بلکې د خوښي معیار حق جوړ کړه ځکه که ته ناسمه لیکنه خوښه او تایئد کړئ ممکن په هغو کسانو کې شامل شئ چې شهادت الزور والا دي،شهادة الزور والا رسول اللهﷺ(ص) سخت غندلي دي یعني په ناحقه شاهدي ویونکي،سره ددی چې په اسلام کې ی منع شوي ده،د ناسمو لیکنو تایئد د ټولنی سره ستر خیانت دي،ستاسو یو کمیټ یا لایک ممکن ستا د کبیره ګناه سبب جوړ شي،هره لیکنه دی چې خوښه شی هغه نشر کړه او وې ستایه خو ادبي غلا مه کوه یعني دا چې کله دی نشروله د لیکوال نوم ورسره ذکر کوه! که یی ذکر نکړئ خلک ی پیژني بیا پر تا اعتماد نکوئ.!

د فیسبوک(مخ کتاب) تاوان٢: زیاتره هغه ورونړه او خویندي چې په پوهنتون او مکتب کې زده کړې ترسره کوي ډیر د سوشیل میډیا تر اشغال لاندي او ډیره کارونه ی کوي او ارزښتناک وخت یی ځایه ضایع کوي حتاء ما داسی شاګردان هم لیدلي چې ښوونکی درس تدریس کوې او دوي په خیالی نړۍ یعنی فیسبوک کې مصروف وې،نو معمولاً باید د پوهنتون او مکتب شاګرد له فیسبوک او نورو کاریالونو څخه لرې ځانونه وساتي او کارونه یی باید دقیق او معلوم وخت ولري،هیره دی نوې چې د افغانستان وګړي له دی هر څه سره نوي دي نو ډیر احتیاط په کار ده تر څو مو هیواد د فکري یا انټرنیټی جګړې ښکار نشی لکه څنګه مو چې اوس ورته د ښکار زمینه برابره کړي او هیواد مو د سوشیل میډیا په دروغجنو پردو پټ ده،دلته په افغانستان کې د فیسبوک زیاته سلنه له خرافاتو ډکه ده نه له معلوماتو. ډیرۍ افغانان چې فیسبوک ته ننوځي لیکي؛دوستانو سهار پخیر،ماښام پخیر،چیرته ورک یی،ما اوس چای وڅښه،ما اوس ډوډۍ وخوړله،زه فیسبوک کې مین شوې یم،نن زه پول نیشه یم،زړه مې تنګ دی،مجرد یم او دیته ورته نورې زیاتي بی ګټي جملې چې دا ټولي لیکنې پر فیسبوک د هغو خلکو دی چې دماغي ستړیا لرې

او نشی کولی چې زیات څه ولیکي یا ولولي حال دا چې سوشیل میډیا ی ددی مرض د لازیاتوني سبب کیږې. نو که چیرته ددی پر ځای دوه خبرې د اسلام،دین او نصیحت ولیکئ یا یی هم راکاپي کړي او نشر یی کړي نو هم به ی ثواب وې او هم به یی نورو ته ګټه رسیدلي وې او هم به خدای(ج) او رسول تري خوشاله وې.

فیسبوک لکه بازار؛هر څوک پکښی ګډون کوي خو خوشبخته دی هغه څوک چې یو انصافداره خرڅونکی پکښی ومومي تر څو ښه څه تر لاسه کړي،که تاسو فکر وې بازار کې هم مشتریان تر خرڅونکو ډیر وې،همداسی د فیسبوک کتونکي تر لیکونکو زیات وې،نو پر همدي بنیاد مو اند او نظر ستاسو لپاره داده که وخت ولرئ نو هڅه وکړي چې یو داسی څه خپاره کړئ چې ټولنی ته ګټه وکړي،هیڅکله د چا دتوهین کوښښ مه کوئ ځکه هر څه چې ته لیکئ دا کم از کم زرګونه خلک او کاروونکي ویني،نو که خدای مه کړه دا له حقیقت څخه لیري وې،نو په اخرت کې به ی ته هم حساب ورکوئ او ممکن دلته هم د شخړې لامل شی. بله دا چې د هر سوشیل میډیا کارونکی ځړوني یا نشرات معلوم وې هغه دا چې یاهم...

- اسلامي لیکني

ـ معلوماتي

- ساینسې

- اجتماعي

- سیاسی

- شعر او ادب

- روزنیزې

- خبرونه او راپورونه

- تنقيد او تحليل

- ذهنې او اسلامی سوالونه.

نو که مور او تاسو د ځان لپاره يو خاص مسير ولرو هميشه به مو ملګري او الله(ج) راضي او خوشاله وي. نيت مو بايد په فيسبوک کې د ځان شهرت نه وې بلکې اسلام او ټولني ته خدمت وې.

فيسبوک او اخيرت: هر کله چې يو کس په فيسبوک يا نورو ټولنيزو شبکو کې ګډون کوي او خپل پيژنيال جوړوې،نو دا پيژنيال ددوي د ښو او بدو څرګندونه کوي او همدارنګه دا ددوي د ژوند او اخرت راتلونکی ټاکي،که چيرې فيسبوک کارونکی ښې ليکني يا پوسټونه کوې چې د اسلام، دين او ټولنی د اصلاح لپاره وې نو هر څوک دده ليکني خوښوي ځکه دا په واقيعت کې دوي اسلام او ټولنی ته خدمت کړې،که څوک وغواړي د يو فيسبوک کارونکی اخلاق،ملګري،کورنۍ او د ژوند کړه وړه يی وپيژني نو دا ډيره اسانه ده اوس ژر تر ژر يی د فيسبوک اکونټ(پيژنيال) ته ی ځي او په اسانۍ سره ی تعرف پيدا کوې. همدارنګه دا د نړۍ مسلمانانو لپاره ښه چانس ده تر څو د انټرنيټی او فيسبوکي خدماتو له لارې اسلام او اسلامی قواعد تر کفري نړۍ پوري ورسوي،ځکه دا يوه ازاده رسنۍ ده چې په اسانۍ سره کولی شو اسلام ته پرمختګ ورکړو هغه که د نړۍ په هره ژبه کې وې مور و تاسو بايد د اسلامی قواعدو د ودي لپاره ځروني(پوسټونه) وکړو تر څو خدای او رسول راڅخه راضي واوسي او په اخرت کې مو هم غاړي خلاصي او شرمنده نه يو. هسی هم دا فرصت مور ته کفارو خپله په لاس راکړي،يعنی فيسبوک او انټرنيټ ی د خپلو اهدافو لپاره راجوړ کړل او ډير څه يی تر لاسه کړل،خو البته اسلامی امت تر اوسه خپل اهداف ندي پيژندلی ځکه خو تر اوسه د

فحاشۍ په اهدافو پسی ګرځي چې هغه هیڅکله هم نه پوره کیږي،دا هغه شیان دي چې اسلامی امت یی ښکار شوي،دغه ټولي ټکنالوجۍ له اوله د اسلامي اُمت په لاس کې وي خو دوي تر اوسه پدی اونه توانیدل چې یو څه اختراع کړو،دا چې انټرنیټي تکنالوجي هم کفارو راجوړه کړه خو اوس هم موږ نشو کولی چې تر هغوي اسلامي لیکني د همدې لاري ورورسوو، په ننی عصر کې که د افغانستان اسلامی امت ته وګورو زیاتره برخه ی ډیر وخت په فیسبوک کې عبث فحاشۍ او د اسلام ضد مواد خپروې دا د دوي د اخیرت په خرابوالي دلالت کوي،دوي په پیسو ځانته دوزخ لټوي،لکه څنګه چې صحیح حدیث ژباړه هم ده (ټول عبث شیان حرام دي) نو فکر وکړي د حرامو تر سره کوونکو ځای دوزخ نده،نو پر همدې بنیاد چې ژوند او اخرت مو جوړ شی کوښښ به وکړو چې اسلامی،ادبی او اصلاحي څېروني وکړو، تر څو بد عمله او ناپوه وګړي ستاسو له لیکنو متعثره شي او که چیرته تاسو پر فیسبوک موزیک یا سندرې نشروي نو دا په یقیني ډول پاتي کېږي او کله هم چې د همدې رسنۍ کارونکي یی ګورې تاسو به یی تر اخرته سزا وینئ.

دریم فصل

عمومي مالومات

لکه څنګه مو چې مخکې وویل چې فیسبوک یوه ټولنیزه ویب پاڼه د چې په ۲۰۰۴ میلادی کال د مارک زوکربرګ او هاردوړډ پوهنتون کې ی د کوټې ملګرې په مرسته جوړ او په لوبیز ډول یی په کار پیل وکړ. د فیسبوک همدې موسسینو په لومړیو کې د ددې ویب پاڼې غړیتوب یوازې د هارورډ پوهنتون په زده کونکو پورې ځانګړی کړی وو،چې وروسته یی نورو پوهنتونونو او دولتې اداراتو ته پراخوالی ومومه چې اوس عام ده، نن ورځ فیسبوک د نړی یوه لویه ټولنیزه شبکه ده چې په ټوله نړی کې له دوو میلیاردو څخه زیات کاروونکې لرې.

پوهان څه وایې!: که څه هم په لسګونه میلیونه کسان هره ورځ لږ تر لږه یو ځل د فیسبوک پاڼې ته ننوځې خو ددې جهاني شبکې په اړه مالومات نه لرې! پوهان وایی چې د فیسبوک او ګوګل په څیر پاڼې د کاروونکو په اړه ددوې د مور، پلار،د کورنی غړو،نږدې ملګرو او حتاء د پولیسو په پرتله څو برابره زیات مالومات لرې نو له همدې وجې د فیسبوک او ګوګل نه ویره په کار ده.

۱- ستاسی په اند د نړی څومره کسان فیسبوک کاروې؟ د وروستیو شمیرو له مخې هره میاشت شاوخوا ۲ میلیارده انسانان فیسبوک په فعال ډول کاروې،پدې ډول که چیرې فیسبوک یو هیواد وای نو د چین نه وروسته به یی د نړی له ټولو ګڼ میشتې هیواد نوم خپل کړی وای،دا څکه چې یواځې ۳۰ میلیونه یی مړه یا وژل شوې دې او په فیسبوک کې ی اکونټونه یا پیژنیالونه فعال دې.

۲- که چیرې فیسبوک وتړل شي څه کېږي؟ د اوس لپاره د فیسبوک پاڼې تړل کیدل امکان نه لري،ځکه چې حتآً ددي شرکت مشر مارک زوکربرګ هم ددي صلاحیت نه لري! د یوي تخنیکي ستونزې په پایله کې د فیسبوک دپاڼې موقتي تړل کیدل کیدای شی دي شرکت ته په میلینونه ډالره مالي زیان رسوي له دی سره د فیسبوک پاڼې تخنیکي ستونزو له امله د تړل کیدو پر مهال هره دقیقه کې ۲۵ زره ډالره زیان کوې. اوس تاسي فکر وکړي چې دا سایټ څومره ګټه کوې.

۳- آیا د فیسبوک ناروغۍ په نامه مو څه اوریدلي؟ په امریکا، چین او یو شمیر زیاتو نورو هیوادونو کې د رواني ناروغۍ پوهان اوس فیسبوک د اعتیاد یا رواني ناروغۍ په کشف سره همغږې دي، په یو شمیر هیوادونو کې د فیسبوک ناروغۍ د درملني لپاره حتآً ځانګړي مرکزونه هم جوړ شوي تر څو یی تداوې وکړي.

۴- که یو څوک مو په فیسبوک کې د ملګرو له لیست څخه وباسي څه کوئ؟ په نړۍ کې تر اوسه پوري لسګونه کسان د ملګرو له لیسته د نورو د ویشتلو له امله وژل شوې دي ،حتآً ښکنځل بد رد ویل او د امکان په صورت کې مخامخ جنګ کول عادي کار بلل کېږي.

۵- آیا د فیسبوک او شخصي ژوند تر منځ پرده کش کولای شو؟ د فیسبوک پاڼه ددي توان لري چې کاروونکو په اړه ټول محرم مالومات په اسانۍ سره نشر کړي،حتآً که چیرته تاسي په فیسبوک کې د خپلي پاڼي څخه وتلۍ هم یاست،د بیلګې په ډول په موبایل کې د ګیم وهلو پر مهال ستاسی مالومات په فیسبوک کې نشرېږي، ځکه هر ګیم د فیسبوک کارونکې دجاسوسۍ لپاره اچول شوي، ددي ښه بیلګه د candy په څیر د ګیمونو د بلنې لیږلو پر مهال په غیرې مستقیم ډول له نورو سره ستاسئ د معلوماتو شریکول دي.

۶- آیا کله مو په فیسبوک کې ملګري لټولي؟ په فیسبوک کې کاروونکي هره ورځ یو میلیارد ځله د خپلو ملګرو،پاڼو،ګروپونو او نورو کسانو د موندلو لپاره لټون کوي،پدي اړه مالومات هم د فیسبوک دشرکت په مرکز کې ثبتیږي.

۷- تاسو په ورځ کې څو پوستونه (ځړوني) کوئ؟ څه موده وړاندي یواځې په ۲۰ دقیقو کې یو میلیون او ۸۵۱ زره پوستونه پر فیسبوک نشر شول! دا شمیر د هیوادونو دسیاسی او ټولنیزې اجندا په اساس ځیني وخت بدلون مومي.

۸- آیا پر فیسبوک هره ورځ انځورونه خپروئ؟ څه موده وړاندي یواځې په ۲۰ دقیقو کې دوه میلیونه او ۷۱۶ زره انځورونه خپاره شول چې دا شمیر د هرې ورځې په تیریدو سره بدلیږي.

۹- آیا د فیسبوک د پاڼي(دفیسبوک شرکت) هیک کول امکان لري؟ د نړۍ د یو زیات شمیر سایټونو هیک کول لوی جرم دی. خو که چیري څوک وتوانیږي چې د فیسبوک پاڼه هیک کړي نو ددي اداري لخوا ورته ستره جایزه ورکول کیږي.

۱۰- پر ورځ کې په فیسبوک کې څومره وخت تیروئ؟ په نړۍ کې د فیسبوک کاروونکي په اوسط ډول له ۳۰ څخه تر ۴۰ دقیقو پوري وخت د فیسبوک په کارولو تیروې، دا موده د هیوادونو په پرتله توپیر لري د بیلګې په ډول په امریکا کې د فیسبوک کاروونکي هره ورځ ۵۰ دقیقي وخت په فیسبوک کې تیروې.

- د فیسبوک ګروپ: د فیسبوک ګروپ په وسیله کولی شو له ځانګړو خلکو(کورنۍ،ملګرو،ټولګیوالو او کارونکو) سره یو ځای و اوسو. د فیسبوک ګروپ بیل شوی تش ځای دی چې معلومات،انځورونه،اسناد او پیغامونه کې شریکولی شو،زده کونکي کولی شي د فیسبوک ګروپ څخه په ګټې اخیستني خپلې زده کړې پر مخ بوزي

یعني هغه کورنۍ دندي او پروژې چې ورسپارل شوې یاهم د ازموینو په اړه له یو بل سره معلومات شریک او له خپلو ښوونکو سره مشوري وکوې.

- فیسبوک پاڼه: فیسبوک پاڼه د تجارت،ادارو او برانډ لپاره کارول کېږي تر څو د پنځو زرو څخه پورته وګړو سره په اړیکه کې و اوسې. نن سبا د هر ځای خلک له فیسبوک سره بلد دي، دا بلدتیا موږ ته دا موقع راکوې چې د نورو هیوادونو له کلتور رسم او رواج سره بلد او په هیواد کې یی مخنیوې وکړو خو البته موږ نه یو توانیدلی چې ددی فکري جګړې مخنیوی وکړو، فیسبوک زموږ د احساساتو او هغه څه چې زموږ په ژوند کې پیښیږې لکه خوشالی،خاطري،لاسته راوړني،خواخوږې اوخپګان له نورو سره دشریکولو اسانه لار ده. فیسبوک پاڼه او ګروپونه چې ورځ تر بلې مشهوریږې د ادارو او شرکتونو یا هم د خاصو خلکو د اعلاناتو لپاره تر ټولو مناسب ځایونه دي او ددی پرمټ کولی شي د خپلو بیلابیلو تولیداتو په اړه له خپلو مینه والو سره په اسانۍ مالومات شریک کړي.

د ټيکنالوجيکې توکو ځيني سترې کمپنۍ په يوه دقيقه کې څومره ګټه کوې؟

که څه هم ددي سترو کمپنيو ګټه دهرې ورځي،اوونۍ او مياشتو په تيريدو تغير کوې او د لوړيدا پر لور رواني دي کيداى شى اوس يى ګټه تر دى لوړه وې.

- اپيل(Apple) کمپنۍ: په يوه دقيقه کې ۷۱۲۸۸ امريکايى ډالره ګټي.
- سمسونګ (Samsung)کمپني: په يوه دقيقه کې ۵۵۰۰۳ امريکايى ډالره ګټه لرې.
- ګوګل (Google) يوه دقيقه کې ۲۳۵۰۹ امريکايى ډالر ګټي.
- مايکروسافټ کمپنۍ: يوه دقيقه کې ۴۳۰۸۲ امريکايى ډالر ګټي.
- ټويټر(Twitter): په يوه دقيقه ۱۴۴۲ ډالر کټي.
- امازون کمپنۍ: پر دقيقه ۱۴۳۴ ډالر لاسته راوړي.
- اى بى(IB) کمپني: يوه دقيقه کې ۴۵۹۷ امريکايى ډالر کټي.
- فيسبوک (FACEBOOK) : پر دقيقه ۳۰۸۷ ډالر ګټي.
- لين کډاين: دقيقه کې ۵۲ ډالر ګټي.
- ايچ پي (HP): کې ۹۸۴۱ امريکايى ډالر ګټي.
- ياهو (Yahoo) : ۹۲۴ امريکايى ډالر ګټي.

- سوني (Sony) : په یوه دقیقه کې ۱۹۵۲ امریکایی ډالر ګټي.

مارک زوکربرګ

Daily bread
Average millions of dollars earned per day
Mark Zuckerberg, Facebook
$4.4M
Bill Gates, Microsoft
$3.5M
Jeff Bezos, Amazon.com
$3.3M
Amancio Ortega, Zara
$2.4M
Sergey Brin, Google
$2.3M
Larry Page, Google
$2.3M
Warren Buffett, Berkshire Hathaway
$2.2M
Carlos Slim Helu, Grupo Carso
$1.9M
Larry Ellison, Oracle
$1.9M
Michael Bloomberg, Bloomberg LP
$1.6M
Source: Forbes; CNBC calculations
CNBC

د ټولنیزو رسنیو سایټونو،شبکو او ویبلاکونو ته لنډه کتنه:

په ۱۹۹۴م کال کې Beverly Hills Internet (BHI) شرکت پدې بریالی شو چې د لومړي ځل لپاره د ټولنیزو شبکو یو سایټ (جیو سایټgeocite) رامنځ ته کړي،چیرې چې کاروونکي پدې وتوانیدل چې شخصي ویب سایټونه رامنځ ته کړي له دی سره سم په ۱۹۹۷ کې د جیو سایټ کاروونکو شمیر له یو میلیون څخه زیات شو. په همدې کال یاهو (yahoo) د پلټني د یو ستر ماشین په توګه نړی ته وړاندی شو،چې جیو سایټ یی وپیرله (واخیست) او د جاپان لپاره یی د ویب هاستیج په شکل پشنهاد یا وړاندې کړ. په همدې کلونو کې له ۱۵۰۰ څخه زیات ویب خدمات رامنځته شول او خلکو انټرنیټ ته د یوې لوی لارې په حیث ورمخه کړه. په ۱۹۹۷م کې لومړنی ټولنیزه شبکه د سیکس ډیګرې (Sixdegrees.com) په نامه رامنځته شوه او خپلو کاروونکو ته یی د خپلو ځانونو لپاره د پیژنیال جوړولو او ملګرو د لیست کولو اجازه ورکړه. په یاد کال ټولنیز بلاګونه هم رامنځته شول چې له دی سره ویب د یو میلیون سایټونو خاوند شو. په کال ۱۸۹۸م کې ګوګل د یو لوي پلټونکي ماشین او index مکتب حیث پرانیستل شو. په ۲۰۰۱ کال کې ویکیفډیا (Wikipedia) انلاین دایرت المعارف (encyclopedia) د نړی تر ټولو لویه وی کیز wikis په فعالیت پیل وکړ او اپیل کمپنی خپل ای پوډز (ipods) خرخول پیل کړل. په ۲۰۰۲ کې د (friendeter) چې د ټولنیزو شبکو له جملي څخه یو ویب سایټ دی چې په امریکا کې د عامو خلکو پر مخ خلاص شو او په دریو میاشتو کې یی د کارونکو شمیر تر ۳ میلیونو ورسید. په کال ۲۰۰۴ کې فیسبوک د ټولنیزو رسنیو څخه د هارډورډ په پوهنتون کې د زده کوونکو لپاره د زده کړې پر موخه رامنځته شو. وروسته د fliker فلیکر سایټ جوړ شو چې د عکسونو پورته کولو لپاره ترې کار اخیستل کیده،همدارنګه Digg؛ د ټولنیزو خبرونو ویب سایټ رامنځته شو

چې خلکو خبرونه او تازه پیښی پکې له یو بل سره شریکولي. په ۲۰۰۶ کال کې د my space په نامه ویب سایت په متحده ایالاتو کې رامنځته شو چې هر میاشت د کارونکو په شمیر کې زیاتوالی راته، په همدې کال ټویټر د ټولنیزو شبکو او مکرو بلاکنګ سایت په حیث رامنځته شو چې خپلو کاروونکو ته ی وړتیا ورکوله چې د ۱۴۰ حروفو په اندازه پیغامونه (tweet) ولیږي. په همدې ذکر شوی کال ګوګل د ۲۵ میلیونو ویب پاڼو، ۴۰۰ میلیون پوښتنو او ۱,۳ بیلینو عکسونو لرونکی شو همدارنګه په ۲۰۰۸ کې یی د ټویټر اخیستو ناکامه هڅه وکړه. په ۲۰۰۹ کال کې فیسبوک د ډیرو کاروونکو د لرلو په اساس د ټولنیزو رسنیو په لومړي قطار کې ځای ونیو او په ټوله نړۍ کې ی د کاروونکو شمیر له ۲۰۰ میلیونو څخه زیات شو او ددی سایټ ازدحام د مای سپیس دوه برابره شو. په کال ۲۰۱۰ کې فیسبوک په ډیری تیزۍ سره د ۴۰۰ میلیونه کاروونکو څښتن شو، په همدې کال په امریکا کې د ډیموکراټ ګوند ملی کمیټي د ټولنیزو شبکو مدیریت ته خبرداری ورکړ چې د ریس جمهور بارک حسین اوباما د فیسبوک،ټویټر او مای سپیس اکاونټونه وڅاریې. په ۲۰۱۱ کې ټولنیزي رسنۍ هر چیرته د لاس رسی وړ شوي چې له دی سره د فیسبوک ورځني کاروونکي ۵۵۰ میلیونه، ټویټر ۶۵ میلیونه ټویټ یا پیغامونه لیږدل، یوټیوب کې هره ورځ ۲ میلیونه ویډیوګاني کتل کیدي او ۹۰ میلیونه مسلکې کسان یی درلودل. په ۲۰۱۲ کې د فیسبوک کاروونکي یو بیلیون ته ورسیدل. په همدې کال د یوټیوب کاروونکي ۸۰۰ میلیونه شول او هر کال یی ویډیوګاني تر یو ټریلیون ځلي کتل کیدي تقریباً د هر فرد پر سر ۱۴۰ ځلي کتل کیدي په داسې حال کې چې یوټیوب په ۴۳ هیوادونو کې فعال دہ، ۶۹ شپیته ژبي پکې استعمالیږي او په هره دقیقه کې ۷۲ ساعته ویډیوګاني پکې پورته کیږي،له دی سره په هره میاشت کې تر ۴ بلیونه ساعته څخه زیاتي ویډیوګاني پر یوټیوب کتل کیږي. په کال ۲۰۱۳ کې ټویټر له ۵۰۰ میلیونه زیات کاروونکي پیدا کړل پداسې حال چې له ۲۰۰

میلیونو یی زیات هره ورځ فعال وو او په همدې کال یاهو (yahoo) د ټولنیزو شبکو ټمبلر بلاکینګ (tumbler blogging) کمپنۍ له ۱۷۰ میلونو کاروونکو او ۱۰۰ ملیونه بلاګونو سره واخیست. په یاد کال کې یوې سروې وښودله چې په استرالیا کې ۳۴٪ خلک د خپل کار په جریان کې په ټولنیزو رسنیو کې فعال وي، ۱۳٪ یی پر مکتبونو کې، ۱۸٪ یی د موټر چلولو پر وخت، ۴۴٪ یی د خوب کولو په بستر باندې، ۷٪ یی پر تشنابونو کې او ۶٪ یی د خپل سنګار پر وخت د ټولنیزو شبکو په سایټونو کې وصل وو. په ۲۰۱۴ کال کې د نړۍ ۱،۷ بیلونه خلکو څخه شاوخوا ۸۵٪ یی انټرنیټي خدماتو ته لاس رسی پیدا کړ، د مثال په ډول دچین انټرنیټی نفوس په لومړي ځل ۶۳۲ میلیونو ته ورسید، د انټرنیټ ډیر کارونکي د موبایل،ټلیفون،سمارټ فون او pc شخصي کمپیوټرنو څخه استفاده کوې. د ټولی نړۍ تقریباً ۲۵٪ نفوس د ټولنیزو رسنیو څخه استفاده کوې په داسی حال کې چې زیاتره ی یوه یا زیاتي ټولنیزي شبکي استفاده کوي.

- د فیسبوک جالبي!: د ۲۰۲۰ کال د څیړنو په اساس فیسبوک ۲،۷ بیلیونه (۲,۷۰۰،۰۰۰،۰۰۰) څخه زیات میاشتني کاروونکي لرې. فیسبوک تر دی دمه ۳۰ میلیونه مړه اکونټونه یا پیژنیالونه لرې چې بیخې تعجبي ده خو که فکر وکړو د ۲،۷ بیلیونه کاروونکو څخه لکه یو فیصد چې وژل شوي وې،له دی سره په څنګ کې هره ورځ ۸۰۰۰ کسان له فیسبوک سره مخه ښه کوې یعني یا مړه کیږي یایی اکونټ ختمیږې،او برعکس هره ورځ ۵۰۰۰۰۰ کسان ایډیاني یا فیسبوک فروفایلونه جوړوې. په افغانستان دننه زما په شمول د فیسبوک کاروونکو شمیر (۴۰۰۰۹۲۴) څلورمیلیونه و نهسوه څلرویشت ده چې دا شمیر ورځ تر بلې زیاتیږي... د فیسبوک مشر مارک زکربرګ د امریکا،کالیفورنیا ایالت په پالو الټو سیمه کې په ۵۰۰۰ مربع فوټه ځای(کور) کې ژوند

کوي او مارک په ۲۰۱۱ کې د کریسنټ پارک تر څنګ د خپل ګاونډې کور په ۷ میلیونه ډالرو کې پیرود کړ.

Mark Zukerberg home

فیسبوک په ۲۰۱۹ کې د مارک زکربرګ لپاره په امنیتي او خصوصي هوایی (CEO) سفرونو کې له ۲۳ میلیونه ډالرو ډیر مصرف کړی.دا مصارف په ۲۰۱۸ کې شاوخوا ۲۰ ملیونه او په ۲۰۱۷ کې ۹,۱ میلیونه ډالره و. راپورونه دا هم ښیی چې زکربرګ د خصوصي الوتکي لګښتونو لپاره ۲,۹۵ ملیون ډالرو ته اړتیا لري،ځکه چې هغه په ۲۰۱۸ کې د خصوصي هوایی سفر لپاره ۲,۵۹ ملیون ډالر او په ۲۰۱۷ کې یی ۱,۵۲ ملیونه امریکایی ډالر مصرف کړل. فیسبوک ۳۳۶۰۶ کارکوونکي لري تر څو دا شرکت اداره کړي.

فیسبوک په چین کې: دا ټولنیزه رسنی په ګرده نړۍ کې په میلیادونه فعال میاشتني کاروونکي لري چې له دي جملی یی چین هیواد ځان ګوښه کړې او په لومړیو کې هیڅ چینایی نشول کولی چې پدي ټولنیزه شبکه کې ګډون وکړي دا ځکه چې فیسبوک په چین کې د ډیرو نورو ټولنیزو رسنیو چمتو کوونکو سره منع شوی دی او په دي وروستیو کې یی یو شمیر چینایی اشخاصو د یوې پیچلی لاری ځان فیسبوک سره وصل کړی، د چین حکومت د انټرنیټ مینځپانګي کنټرولوي او هغه مینځپانګي محدودوې،حذفوي یا

بندوې چې د دولت په ګټه ندي.له دي سره په ځنګ کې وټساپ،انسټاګرام،ویکی پیډیا،مایکروسافټ،یاهو،ټویچ ټیوي،ټویټر،بی بی سی،نیویارک ټایم او زیاتي نوري ټولنیزي رسني منع کړي دي...او ټیک ټوک د چین هیواد یو له مشهورو کاریالونو څخه ده چې په امریکا او جاپان کې یی کاروونه بنده ده.

Facebook user and demographics statistics:

There are 2.37 billion monthly active users (as of 2018).

Over 1bn of those are mobile-only user.

There are 1.49 billion daily active users.

47% of Facebook users only access the platform through mobile.

83% of parents on Facebook are friends with their children.

Facebook adds 500,000 new users every day; 6 new profiles every second.

65% of US adults use Facebook. 52% of them use it several times a day.

Worldwide, 26.3% of the online population use Facebook.

The average (mean) number of friends is 338, and the median (midpoint) number of friends is 200.

Half of internet users who do not use Facebook themselves live with someone who does.

Of those, 24% say that they look at posts or photos on that person`s account.

Facebook usage statistics;

30% of internet users use Facebook more than once a day.

40% of people said they would share their health data with Facebook.

45% of people get news from Facebook.

There are an estimated 81 million fake Facebook profiles.

The most popular page is the Facebook main page with 213m likes. Samsung are second with 159m, while Cristiano Ronaldo is third with 122m.

Facebook accounts for 62% of social logins made by consumers to sign into the apps and websites of publishers and brands.

200 million people use Facebook lite- the app for the developing world`s slow connections.

Facebook takes up 22% of the internet time American's spend on mobile devices, compared with 11% on Google search and YouTube combined.

Users spend an average of 20 minutes per day on the site.

In a month, the average user likes 10 posts, makes 4 comments, and clicks on 8 ads.

Hive is Facebook data warehouse, with 300 petabytes of data.

Facebook generates 4 new petabytes of data per day.

Users generate 4 million likes every minute.

More than 250 billion photos have been uploaded to Facebook.

This equates to 350 million photos per day.

Facebook marketing statistics:

Facebook`s revenue from ad spend is 1.9_x bigger in 2019 compared to 2017.

There are over 60 million active business pages.

Over 2bn people can be reached through Facebook ads.

But only 6 million of those businesses pay to be active advertisers.

Although 75% of brands will pay to promote posts.

Facebook claimed 19% of the 70$ billion spent on mobile advertising worldwide in 2015.

78% of Facebook advertising revenue comes from mobile ads.

Average advert click through rate on Facebook is 0.9%.

Although adding a CTA button can lift click-through-rate by 2.85 times.

In 2015, Facebook average advertising revenue per user was US$11.96.

49% of users like a Facebook page to support a brand they like.

40% of users don`t like any brand pages meaning paid adverts are the only way to reach them.

Mobile advertising represents 80% of Facebook advertising revenue.

Posts published on Thursday and Friday receive the highest engagement.

د کتاب په اړه

د کتاب لوستل او لیکل د ژوند له مهمو ارزښتونو څخه دي،نو زما هڅه هم همدا وه تر څو د فیسبوک په باره یو لنډ او پر مفهومه کتاب په ژوند کې اضافه او هیوادوال ترې برخمن شي ، پدې (فیسبوک او افغانان) تر نامه لاندې کتاب کې ما هغه څه لیکلې او راژباړلي چې د فیسبوک دمخه یي باید هر کارونکی ولولې تر څو ددي ټولنیزې رسنۍ په باره دقیق پوه او د معلوماتو په هکله یی شتمن و اوسي ،ددې کتاب موخه همدا ده چې څنګه مو ځوانان او نور د فیسبوک سمې کارونې ته راوبلو او ولی فیسبوک کاروو؟ د څه لپاره جوړ شو؟ چا جوړ کړ؟ او دیته ورته نورې ډیرې پوښتنې مو شاید ذهن کې پرتې به وای! او دلته به مو یې ځواب موندلی وې،خدای ج دی وکړي چې له دي وروسته یې ښې او بدې کارونې ته پام وکړو. وما علینا الاالبلغ المبین

له لوستلو مو نړی مننه

هیله کوم چې د کتاب له راښکته کولو وروسته یی نورو ته هم درسره واستوئ!؟

Stut7748@gmail.com

د لیکوال لنډه پیژندنه

ښاغلی سمیع الله پام د عبدالله محمدي زوی،د پکتیا ولایت سیدکرم ولسوالۍ اوسیدونکی چې په کال ۱۳۷۵هـ د همدې ولسوالۍ د کوهسین سیمې په یوه دینداره کورنۍ کې دې دونیا ته سترګې وغړولي؛استاد سمیع الله پام خپلې لومړنۍ دینې او عصري زده کړې یی په خپل ټاټوبي کې پیل چې په ۱۳۸۳هـ کال د کوهسین عالې لیسه کې شامل او قرار،قرار یی د علم په سمندر کې خپل یون پیل کړ، په ۱۳۹۵هـ کال په عالي درجه له یاد ښوونځي فارغ او د کانکور په ازموینه کې یی د خپلې بریالۍ نتیجې په خاطر یو کال اماده ګې تعقیب کړه،همغه وو چې د خپلې خوښې پوهنځي(انګلیسي ادبیاتو) ته کامیاب او له څلور کلن ځنډ وروسته یی له یاد پوهنځي څخه په ۱۴۰۰هـ کې د قدر سند په اخیستو فارغ شو. محترم استاد سمیع الله پام یو چاپ شوی اثر چې په اوس وخت کې ورته ډیره اړتیا لیدل کیده (Short Prophetic Life) تر نامه لاندې په انګلیسي ژبه چاپ او خپلې ټولنې ته یی وړاندې کړ. په پای کې زه ښاغلي سمیع الله پام ته په ورځنیو چارو کې د لا بریا تر څنګ خپل لاسونه کریم رب ته لپه کوم چې الله [ج] د اسلام په ننګه د وطن خادم او رښتنونی بچای جوړ کړې .

[پوهیالی سیف الرحمن "ګیله من "]

ماخذونه

www.Bigtunaonline/iStoct

www.en.m.wikipedia.org

www.independent.co.uk

www.Mizter_X94/Pixabay

www.mindmatters.ai

www.History.facebook

www.investor.fb.com>resorces

www.Samiullah Paam